

»Jag kan skutta och hoppa omkring alldeles tokig. Av ren glädje över livet och tillvaron.«

Åke Hellman Speleman i Paradiset

ö-folk

Har ni tänkt på att det finns en skillnad? Mellan en »musiker« och en »musikant«? Och att man kan spåra samma fina men otvetydiga nyans mellan en »spelman« och en »speleman«. Vi skall försöka sätta ord på den. Skillnaden alltså, själva nyansen. Den är egentligen inte alls svår att förstå för den som lyssnar på och, gärna samtidigt, tittar på Åke Hellman. Dragspelaren. Spelemannen. Men i Paradiset? Ja, han vistas där ibland. Han bor där. Vi mötte honom faktiskt just i Paradiset.

TEXT O. FOTO: TORBJÖRN WILEEN

DET ÄR I FÖRSTA HAND tre lyckliga kategorier människor som har förmånen att få möta Åke Hellman. Först båtfolket. Åke har troget år efter år vandrat med sitt dragspel mellan båtar och montrar på mässan »Allt för sjön«, vårens båt- och skärgårdshändelse i Stockholm. Det är där våren tar kål på vintern, det är där hoppet om en ny sommar vaknar. De kanske allra flesta på mässan är där för att bara ströva och titta. Och drömma. Om sol och bad, om båtar, om god vind, om skärgård och kust. Och Åke är på plats för att förmedla och förstärka drömmar. Med vildvuxet hår ovanpå,

runt och mitt i ansiktet vandrar han där med sitt bälgspel. Ur det mäktiga skägget dånar ömsom skratt, strömmar ömsom precis de ord och toner vi just då allra helst vill höra. Det är som om lilla väna Ida med sin sommarvisa ingått någon slags symbios med den raggige sjöbusen och hans dragspel. Det kan inte bli någon so-ommar, om inte nå'n sätter fart«. Åke Hellman har då gjort vad han kan. Under 31 båtmässor!

Men Åke sviker inte bara för att det sedan faktiskt också blir sommar. Då möter han istället semesterfolket där ute i den kortvariga verkligheten bland kobbar och skär. Under lek, partaj

och galej. För att spela och sjunga. På klippudar bröllopsmarscher för giftasmogna par. På dansbanor valser och polkor för svängande kjolar och för korta byxben. På festplatser nå't festligt så det blir fest. På jubileer och andra officiella tillställningar, nå't, ja varför inte lite finstämt tjosan, för kungligheter och notabiliteter? Det är nämligen både något fint och lite tjosan med dragspel. Det är förresten nog det som är själva finessen.

Om någon vet det, så vet Åke. I tio år har han varit ordförande för Sveriges Dragspelares Riksförbund med sina 3000 medlemmar. Ett förbund med många ungdomar. Som också får möta Åke för att mer påtagligt introduceras i dragspelets klangvärld.

– De unga tänder på accordeondragspelet, eller som vi egentligen vill säga, dragspel med melodibas. Dansken *Mogens Ellegaard* har utvecklat accordiondragspelet till ett förnämligt instrument med många nya möjligheter. Men det finns också t.ex. musettodragspel och andra varianter. Man kan säga att de moderna dragspelarna ofta är instrumentekvilbrister som också kan spela »Drömmen om Elin« när så erfordras, förklarar Åke och fortsätter:

– Dragspelet har sina givna fördelar i många situationer. Du kan utan större problem ta med spelet var som helst. Du behöver ingen ström. Jag föredrar att spela akustiskt, men vid dans kan det ju vara bra med förstärkare. Åsch, förresten, jag brukar säga att det räcker med att man hör det rytmiska »haset« mot dansgolvet!

Högreståndsinstrument

Och så kommer storskrattet igen. Men det bryts snabbt av eftertänksamhet

– Poängen är att du kan faktiskt spela dragspel och både ha glädje själv och glädja andra med ganska begränsade kunskaper men också briljera om du är riktigt duktig. Det är påfallande hur dragspelet har sin

plats i kulturens finrum, i litteratur och poesi likaväl som i drängstugor. Visst kan jag tycka att det är lite tråkigt att det också finns dragspelshatare. Som *Hugo Alfvén* till exempel. *Sten Broman* var ju en annan, men hans många gånger arga men också humorpräglade attityd blev faktiskt en väldigt bra reklam för instrumentet och dess utövare. Jag tror han egentligen gillade dragspel. Kanske lite hatkärelek?.

Idag är dragspelet något av ett folkets instrument. Men det har inte alltid varit så.

– Från början, någonstans kring 1820-1830, var spelen både tunga och otympliga och fanns företrädesvis hos burgna högreståndsfamiljer. De breda massornas instrument blev det långt senare. Det lät nog inte alltid så bra på den tiden, men det hördes! Och det var viktigt nog på logar och i sommarhagar. Jag kan oss emellan berätta att *drottning Silvia* har ett dragspel någonstans i ett av slottets rum. Det har kungen bekräftat för mig, tillägger Åke lite förtroligt men påtagligt nöjd. Och minns vidare.

– Jag spelade på en fest hos landshövdingeparet *Ulfoch Lena Adelsohn* och höll väl tonen lite lågmäld. Man ville inte störa för mycket. Gästerna konverserade ju med varandra. Men hustru Lena ropade flera gånger »Spela som du brukar! Åke« Jag förstod först inte riktigt vad hon menade, »Som du brukar«, vad är det? tänkte jag för mig själv. Så småningom fick vi lite närkontakt och jag passade på att fråga vad »som du brukar« innebar.

– Högt förstås! Som du brukar! ropade fru Lena. Och då klämde jag i. Ja, som jag brukar alltså... Tog med andra ord i utav bara h-e!

Jojo, salongsfäbig som få!

Men det är ingalunda bara i svenska slott, herresäten, på seglarjubileer (ksss 150-årsjubileum på Sandhamn till exempel), dansbanor och logar som Hellman låtit sprida

dragspelets välljud. Åh nej då! Han har lagt kontinenter för sina fötter där under bälgen.

– Jamenvisst! Jag har spelat på Svenska Klubben i Sydney i Australien. I Spanien. Holland. I Tyskland på Hotell Steigenberger Frankfurter Hof i Frankfurt vid ett 12-dagars utbyte mellan Grand Hotell i Stockholm, sas o Frankfurter Hof! Spelade runt Det Svenska Smörgårdsbordet som presenterades av chefs-hovmästaren från Grand Hotell. De va grejer de! I Schweiz... Vilka jobb man har haft! Konstaterar han plötsligt lite eftersinnande, där han sitter och tittar ut i Paradiset.

Riktig skärgårdsmusik

För så är det. Åke Hellman bor en ganska väsentlig del av året i Paradiset, eller om vi skall vara så väldigt exakta och prosaiska; på »Gustens Kobbar«. De heter så på lantmäterikartan, och då är det nog så de skall heta. Det är två små holmar, en lite långsmal och en lite rundare, sammanbundna med en spång och belägna i mellanskärgården. De ligger lite i kanten av ett långt sund, som ibland går över i en flade för att sedan närmast likna en kanal, allt mellan Äpplarö- och Träsköfjärdarna. Paradiset, som passagen kallas i folkmun både bland ortsbor och båtfolk, är osannolikt vackert, så som man har rätt att förvänta sig av en plats med det namnet.

Åke är en stor skärgårdsälskare och kunig om sin skärgård. Tro det! Han kom ut med mamma och pappa redan i unga år. Först hyrde man, men föräldrarna ville ha ett eget ställe och köpte »Slang-Johans« (*Ragnar Johanssons*) ställe Bernhardsro. Åke nöjde sig aldrig med att »bara« vara sommargäst. Han deltog med liv och lust i öns jordbruk och andra sysselsättningar.

– Jag har gått som barn i husen på hela Ingmarsö! berättar han med påtaglig stolthet. Liksom att han fortfarande är bästkompis med de flesta boende och alldeles särskilt med *Ber-*

»Det är nämligen både något fint och lite tjosan med dragspel. Det är förresten nog det som är själva finessen.«

FOTO: ROINE KARLSSON

»Han stod på bryggan och spelade en skärgårdsvals som ett välkommen när jag anlöpte...«

til Karlsson på Södra Ingmarsö, skärgårdsbo i generationer och lite av mentor i skärgårdsysslor för Åke. 1972 köpte Åke med hustru May-Britt Gustens Kobar där i Paradiset, där, förutom skärgårdsbor, såväl artister, musiker som Mysklubbens vackra båtar är välsedda gäster. Här badar och njuter barn och barnbarn av skärgårdslivet. Här komponerar Åke sina valser, polkor, hambos och allt vad som hör riktig skärgårdsmusik till. Och May-Britt skriver ofta texterna. »Sandhamnsvalsen«, »Kustlinjens vals«, »Dalarövals«, »Ingmarsövals«, »Sången till skärgården«. »Ljusterö-Vår«, »Stina Janssons hambo«...

– Du kan sluta nu, säger Åke milt. Jag har faktiskt 220 låtar registrerade hos STIM...

»Lugna ner dig morfar!«

Men en fråga återstår. Åke tog handelsstudenten och började med »vanliga kneg«.

– Administrativt arbete och sånt där, förtydligar han.

Plötsligt berättar han att han också spelat ishockey. I Hammarby. Samt i landslaget.

– Ja, det var i »småkronorna«, säger han mest i förbigående.

»Småkronorna«, hockeylandslaget Tre Kronors juniorlandslag. En elitlirare med andra ord. Han spelade fotboll också. På elitnivå.

– Men jag slutade. Inför en sommar.

Man förstår att skärgården vann någon slags mental kraftmätning över idrotten den gången.

Men dragspelet då?

– Pappa, som förresten också spelade i hockeylandslaget, Lennart »Joe« Hellman Hammarby, köpte ett dragspel, ett Bengtspel. Det har tre fulla oktaver.

Åke övertog och använder det fortfarande. Det är lätt och bekvämt. Och fint med sina tre fulla oktaver. Men han har naturligtvis många fler. Att växla emellan.

Nå, men hur blev han »speleman«. Det är ju huvudfrågan! Och vad karaktäriserar

egentligen en »speleman«?

– Tjaa du. En del ville kalla mig »underhållare«, »trubadur« eller till och med »entertainer«. Men jag kallar mig spelman, eller »speleman« om du så vill. Det är väl en sådan som leker med musiken. Som improviserar. Kanske inte alltid fullständig korrekt. Helt enkelt en glad gamäng som spelar för att roa. Och själv har kul!

Vid detta får han en särskild min. En blandning mellan djupt allvar och alldeles ohejdbar munterhet.

– Jag trivs så in i h-e bra med min tillvaro! Så bra att det till och med rinner över ibland. Jag kan skutta och hoppa omkring alldeles tokig. Av ren glädje över livet och tillvaron. Då brukar barnbarnen säga till mig »Nä morfar, nu får du lugna ner dig!«

Han stod på bryggan och spelade en skärgårdsvals som ett välkommen när jag anlöpte. Han står där och spelar en skärgårdsvals till avsked när jag far. Spelemannen i Paradiset.

